

Covid-19 Sonrası Yükseköğretim

Higher Education after Covid-19

Erhan Erkut

Rektör Yardımcısı, MEF Üniversitesi, İstanbul

Özet

Covid-19 salgınının en çok etkilediği sektörlerden birisi, yükseköğretim oldu. Neredeyse dünyadaki tüm okullar yüzyüze eğitime kapatıldı ve 2 milyara yakın öğrenci birdenbire zorunlu olarak çevrimiçi (*online*) eğitime geçti. Salgın ülkemizin yükseköğretim sisteminin ne bu boyutta bir krize ne de etkin çevrimiçi eğitime hazır olmadığını gösterdi. Nitelikli çevrimiçi eğitim artık yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olmalı; bu konuda hem yöneticilere, hem de öğretim elemanlarına önemli görevler düşüyor. Bu makalede çevrimiçi eğitimin seviyesini yükseltme önerilerinin yanı sıra salgının yükseköğretim sisteminde başka neleri etkileyebileceğini de tartışarak bazı uyarılarda bulunmak istiyorum. Kanımca, bu salgın tüm dünyada çağdışı kalmış olan eğitim sisteminin evrilmesi için iyi bir fırsat olacak. Ve hızlı adapte olabilecek üniversiteler (ve ülkeler) bu krizin kazananları olacaklar.

Anahtar sözcükler: Covid-19 salgını, çevrimiçi eğitim, seyreltilmiş kampüs.

Bu makalede, tüm dünyada eğitimi derinden etkisi altına almış olan Covid-19 salgınının, yükseköğretimde tetiklediği ve tetikleyeceği değişimler hakkındaki görüşlerimi paylaşmaya çalışacağım. Belirsizliğin en üst düzeyde olduğu bu dönemde, yaptığım saptamaların zaman içinde ortaya çıkacak yeni veriler ışığında hızla değişebileceğinin ve dolayısıyla bu makalenin daha basılmadan raf ömrünün geçebileceğinin bilincindeyim; okurların da bu gözle okuyacağını ümit ediyorum. Makalenin ana amacı, salgın sonrası yükseköğretimin ne şekilde yeniden yapılabileceği konusunda okuyucuların etraflıca düşünebilmelerini sağlamaktır.

2019 sonunda Çin'in Wuhan kentinden tüm dünyaya yayılan Covid-19 etkeni olan yeni tip Koronavirüs, yükseköğretim sistemini ciddi bir şekilde etkiledi ve neredeyse tüm ülkelerde tüm okullar salgının yayılmasını kontrol altına alabilmek amacıyla kapatıldı. UNICEF'e göre, Nisan 2020 sonu itibarı ile 186 ülkede tüm ülke çapında, 8 ülkede ise bazı bölgelerde okul-

Abstract

Higher education is one of the most severely impacted sectors by Covid-19. Almost all schools worldwide had to stop face-to-face education and approximately 2 billions students were forced to get their education online. This pandemic demonstrated that the Turkish higher education system was not well-prepared for a crisis of this proportion, nor was it ready for effective online teaching. High-quality online education is a fact of life now, and administrators, as well as faculty members have an important task on hand. In this opinion piece, I offered some ideas about improving the quality of online education, and discussed other impacts of this pandemic on higher education, along with some warnings. I believe this pandemic offers an opportunity for the outdated higher education system worldwide and the universities (and countries) that adopt quickly will be the winners.

Keywords: Covid-19 pandemic, online education, social distance university.

lar tatil edildi ve dünya öğrenci nüfusunun neredeyse tamamı etkilendi. Bunun yanında, uluslararası geçerliliği olan ve birçok üniversitenin öğrenci alımında yararlandığı çeşitli sınavlar [Cambridge, IB (International Baccalaureate), AP (Advanced Placement), SAT (Scholastic Aptitude Test), ACT (American College Test)] ya iptal edildi ya ertelendi ya da çevrimiçi (*online*) sürece alındı (Wikipedia, 2020b). Okulların kapanması sadece öğrencileri, öğretmenleri ve ailelerini etkilemekle kalmadı, tüm dünyada farklı ölçütlerde sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirdi. Öğrenci borcu, dijital öğrenme, yiyecek güvenliği, fiziksel ev ortamının öğrenmeye uygunluğu, çocuk bakımı, internete ulaşım gibi birçok toplumsal konu iyice su yüzüne çıktı. Neredeyse tüm okullar salgının eğitime ve yaşama etkisini en aza indirebilmek için çevrimiçi eğitime geçtiler - - ya da geçmeye çalıştılar. Tüm dünyada 2 milyara yakın öğrencinin yaşamını ciddi olarak etkileyen bu salgının etkileri ülkemizde de derinden hissedildi.

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Erhan Erkut
MEF Üniversitesi Rektör Yardımcısı,
Ayazağa Cad., No: 4, Maslak, 34396,
Sarıyer, İstanbul
e-posta: erkute@mef.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), 10(2), 125-133. © 2020 Deomed

Geliş tarihi / Received: Mayıs / May 15, 2020; Kabul tarihi / Accepted: Mayıs / May 27, 2020

Bu makalenin atfı künyesi / Please cite this article as: Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125-133. doi:10.2399/yod.20.002

ORCID ID: E Erkut 0000-0001-5806-0266

Covid-19 tüm sektörleri derinden etkiledi. Fakat en çok etkilenen sektörlerden birisi yükseköğretim oldu. Neden mi? Virüs tüm ülkelere Çin'den yayıldı ve yayılması için mutlaka birilerinin Çin'e veya enfekte olmuş başka bir ülkeye gitmesi veya enfekte olmuş bir ülkeden gelmesi gerekiyor. Üniversiteler 4 nedenle bu tür bir virüsün yayılmasına en uygun ortamlardan biridir:

- Akademisyenler en çok seyahat eden meslek gruplarından; İyi bir araştırmacı yılda 4 uluslararası kongreye gider.
- Özellikle son yıllarda üniversiteler çok sayıda kısa veya uzun süreli yurt dışı değişim programları kurguladı. Yani sadece öğretim elemanları değil, öğrenciler de sıkça yurt dışına yolculuk yapıyor.
- Yükseköğrenim küreselleşmiş bir sektör. Birçok gelişmiş ülkenin bazı programlarında yerel öğrenciden çok yabancı öğrenci var (ve birçok ülkede en çok yabancı öğrenci Çin'den).
- Üniversitelere her gün binlerce öğrenci, toplu taşıma kullanarak gidiyor ve binlerce öğrenci yurtlarda kalıyor. Gerek toplu taşıma gerekse yurtlar virüsün yayılmasını hızlandırıyor.

Dolayısıyla, ilk bakışta paranoya gibi görülse de tüm dünyada gözlenen üniversite kapatma kararları makul olarak nitelendirilebilir. Uzmanlar gençlerde bu virüs nedeniyle ölüm oranının binde 2 civarında olduğunu söylüyorlar.^[1] Bu risk düşük görülse de esas büyük risk üniversitelerde yayılacak virüsün öğrenciler tarafından çevrelerindeki yaşlılara bulaştırılmasıdır. Ayrıca, ülkemizde örgün eğitim alan üniversiteli sayısının 3.777 milyon olduğunu düşünürsek, binde 2'lik bir oran bile korkutucudur ($3.777 \text{ milyon} \times 0.002 = 7554$).

Covid-19 ve Türk Yükseköğretimi: 11 Mart – 6 Nisan 2020

Ocak ayından itibaren birçok ülkede görülen Covid-19, ülkemizde ilk defa 11 Mart 2020 tarihinde tespit edildi. Bu günlerde görev aldığım MEF Üniversitesi'nde ve Türk yükseköğretiminde neler olduğunu özetlemenin önemli olduğunu düşünüyorum:

- Şubat ayı içinde MEF Üniversitesi Yönetim Kurulu bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Covid-19'un ülkemize gelmesinin an meselesi olduğu ve her bölümün hazırlıklı olması gerektiği vurgulandı. Bu kapsamda hazırlıklar yapılmaya başlandı.
- İlk önce öğretim ve öğrenme merkezimiz koordinatörlüğünde tüm akademisyenlerimiz "canlı interaktif çevrimiçi eğitim" sürecinden geçirildi, fakülteler ve bölümler bazında çalıştaylar düzenlendi.
- Canlı çevrimiçi eğitimlerde akademisyenlere ve öğrencilere yardımcı olmak amacıyla howto.mef.edu.tr web sayfası hazırlandı (Daha sonra YÖK'ün isteğiyle, Covid-19 öncesi ve

sonrası MEF Üniversitesi'ndeki Uygulamalar başlıklı sayfa hazırlanarak yayına verildi).^[2]

- Mart'ın ilk haftası içinde MEF İngilizce hazırlık bölümünde bir pilot çevrimiçi eğitim çalışması yapılmasına karar verildi ve bu pilot çalışma için 10–11 Mart günleri seçildi. Bu iki günlük çalışma sonucu öğrenci ve öğretmen geri bildirimlerinin çok olumlu olduğu gözlemlendi.
  - 11 Mart gecesi Türkiye'de ilk Covid-19 vakasının görüldüğü duyuruldu.
  - Sağlık Bakanının açıklamasının hemen ardından, MEF Üniversitesi 12 Mart'ta bir duyuru ile okulu tatil etti. Hazırlık okulunda çevrimiçi eğitime devam kararı alındı, 16 Mart itibarı ile de tüm lisans ve yüksek lisans programlarında çevrimiçi eğitime geçileceğini açıkladı. MEF Üniversitesi ile birlikte Bahçeşehir, Kadir Has, Boğaziçi ve Koç üniversiteleri de yüzyüze eğitime son verdiklerini açıkladılar.
  - YÖK hemen tüm rektörlere kendi inisiyatifleri ile okullarını tatil edemeyeceklerini ve örgün eğitim programlarında çevrimiçi geçemeyeceklerini belirtti. 12 Mart'ta YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç, tatile giren ve çevrimiçi eğitime geçen üniversiteleri eleştirdi.
  - Bir gün sonra, Beştepe'de yapılan bir toplantı sonucu 16 Mart itibarıyla yükseköğretim 3 haftalık bir tatile girdi. YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç bu dönem içinde örgün eğitim programlarında çevrimiçi eğitim yapılamayacağını yeniden vurguladı.
  - Yine 13 Mart'ta üniversitelere çevrimiçi eğitim için YÖK'ten izin istenmesi gerektiğini belirten bir yazı geldi.
  - MEF Üniversitesi hemen başvurusunu yaptı ve 19 Mart'ta izin yazımız geldi.
  - 16–19 Mart arasında "test eğitimi" adı altında MEF üniversitesinde çevrimiçi eğitim sürdürüldü.
  - 23 Mart'ta resmen "izinli" olarak çevrimiçi canlı (senkron) eğitime geçtik.
  - Canlı çevrimiçi eğitime geçiş ile ilgili 7 sayfalık bir doküman hazırladık ve bu dokümanı 23 Mart'ta tüm Türkiye ile paylaştık.^[2] Birçok üniversite 6 Nisan itibarı ile çevrimiçi eğitime başladı.
- Bu kısa tarihçe, kanımca Türk yükseköğretim sisteminin iki önemli sorununu ortaya çıkardı:
- **Üniversitelere otonomi verilmemesi:** Acil bir durumda bile rektörlerin üniversitelerini kapatma yetkilerinin olmasını kabul edilebilir bulmuyorum. Ağır işleyen bürokrasi çarklarının bu durumda öğrencilerin sağlığını tehdit edebileceği çok açık (YÖK koronavirüs vakası ortaya çıkmadan önce tüm üniversiteler için bir eylem planı belirlemeli idi).

[1] <https://www.worldometers.info/coronavirus/coronavirus-age-sex-demographics/> (7 Mayıs 2020).

[2] <http://www.mef.edu.tr/tr/covid-19> (23 Mart 2020).

İlk vaka çıkar çıkmaz üniversitenin derhal kapatılması doğru karar idi ama bu doğru kararı verdiğimiz için YÖK doğru kararın farkına varana kadar eleştirildik. Rektörlerin acil durumlarda merkezi otoriteden haber beklemeden üniversitelelerini kapatabilmesi, kurumun etkin çalışması için gerekli.

- **YÖK’ün uzaktan eğitim ile örgün eğitimi keskin bir şekilde ikiye ayırması:** Kanımca eğitimi örgün ve uzaktan diye net çizgilerle iki sınıfa ayırmak geçmiş yüzyıl normları ile düşünmenin bir sonucu. Gelecekte böyle yapay ayrımlara yer yok. Optimal tasarlanmış bir eğitimde mutlaka hem yüz yüze hem de (farklı versiyonları ile) çevrimiçi eğitime yer var. Bu farklı aktarım biçimlerinin nasıl harmanlanacağı tümüyle; üniversitelere, fakülterlere, bölümlere ve son analizde öğretim elemanlarına bırakılmalı. Dersini nasıl en iyi şekilde verebileceğine; yüzde kaçını yüz yüze, yüzde kaçını çevrimiçi yapması gerektiğine; ne kadarını kendisinin, ne kadarını misafir konuşmacıların ve belki de ne kadarını yapay zeka programının vereceğine, sadece öğretim elemanı karar verebilmeli (YÖK örgün eğitimde kullanılacak uzaktan eğitim oranının üst sınırını artırmalı ve belki de buna ek olarak bir de alt sınır getirmeli ki üniversiteler çevrimiçi eğitim konusuna daha çok önem versinler, hazır olsunlar ve teknolojiyi takip etsinler).

Covid-19 ve Türk Yükseköğretimi: 6 Nisan 2020 Sonrası

6 Nisan’dan sonra, tüm üniversiteler kendi kapasitelerinin elverdiği kadarıyla çevrimiçi eğitime geçti. Maalesef bu dönemde üniversitelerimizin büyük çoğunluğunun çevrimiçi eğitime ne kadar hazırlıksız olduklarını gözlemledik. YÖK 3 Mayıs 2020 tarihinde Covid-19 döneminde uzaktan eğitim üzerine yaptığı bir anketi kamuoyu ile paylaştı. Bu paylaşımında, “Üniversitemizin uzaktan öğretime hızlı geçiş sağladığı...” belirtildi. Maalesef bu anket sadece rektörler ile yapılmıştı. Rektörlerin “biz yaptık” demesi ile etkin uzaktan eğitime geçiş sağlanabileceğini düşünmüyorum. 6 Nisan’da Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı (ÜniAr) tarafından yapılan öğrenci memnuniyet anketinde, çok sayıda öğrencinin çevrimiçi eğitimden memnun olmadığı ortaya çıktı.^[3] 18 Nisan’da bu araştırma makale olarak yayınlandı (Karadağ ve Yücel, 2020). 16–19 Nisan arasında Dinamo Danışmanlık tarafından Yetkin Gençler (YetGen) eğitimine farklı üniversitelerden katılan 233 öğrenci ile yapılan araştırmada^[4] ise, öğrencilerin %71’i “Aldığın uzaktan eğitimi verimli buluyor musun?” sorusuna “Hayır” cevabını verdi. “Covid-19 sürecinde başka kanallardan uzaktan eğitim alıyor musun?” sorusuna ise “Evet” cevabını veren öğrencilerin oranı %88 oldu. Bu ikinci oranın yüksekliğini iki şekilde açıklayabiliriz: (1) Öğrenciler so-

runu fırsata çevirdiler ve üniversite dışı kaynaklara yöneldiler, (2) öğrenciler üniversitelerinin verdiği eğitimden memnun olmadıklarından başka kaynaklara yöneldiler. Kanımca gerçek, bu iki açıklamanın arasında bir yerde. 6 Nisan sonrası çevrimiçi eğitimin mükemmel olmasını beklemek öğretim elemanlarımıza haksızlık olur, çünkü eğitimde planlama çok önemlidir ve bu önceden planlı bir çevrimiçi eğitim değildi.

Covid-19 sonrası, yükseköğretimde bir dizi değişiklik bekliyorum. Bir eğitimci olarak en önemli gördüğüm değişiklikten başlayacağım: uzaktan eğitim ve çevrimiçi eğitim.

Uzaktan Eğitim Nedir, Ne Değildir?

Öğreten ile öğrenenin aynı yerde olmadığı eğitime “uzaktan eğitim” deniliyor. Bildiğimiz en eski (1840) uzaktan eğitim modeli öğrenciye ders malzemelerinin posta ile gönderilmesi ve öğrencinin kendi evinde öğrenmeye çalışması idi. Şu anda çağdışı kalan bu “mektupla öğretim” modeli ile bile milyonlarca insan internet öncesi dönemde yeni şeyler öğrenme fırsatı buldu. Bundan sonra 1930’larda önce radyo, sonra televizyon ile uzaktan eğitim denendi. Hedeflenen kitle eğitimine ulaşılamamış olsa da, özellikle okul öncesi eğitimde televizyonun tarihteki rolü yadsınmaz: Susam Sokağı’nı izlemeyen var mı? 1900’lerde sadece uzaktan eğitim veren üniversiteler kuruldu (Londra’da 1965’te kurulan Open University, Kanada’da 1970’de kurulan Athabasca University, Almanya’da 1974’te kurulan FernUniversität gibi). İlk tümüyle çevrimiçi ders, Toronto Üniversitesi’nde 1984’te verildi. 1990’lı yıllarda internetin gelişmesi ile üniversiteler internet üzerinden ders vermeye başladı ve ilk tümüyle çevrimiçi üniversite 1994’te İspanya’da (Katalonya Açık Üniversitesi) açıldı (Wikipedia, 2020a). 2020’nin başında dünyanın önde gelen üniversitelerinin tümünde çevrimiçi eğitim kapasitesi olmakla birlikte özellikle lisans programlarının büyük çoğunluğu yüz yüze devam etmekte idi.

Maalesef ülkemizde birçok kişi uzaktan eğitim denildiğinde, öğretim elemanının dersinin videoya kaydedilip yıllarca aynı videonun öğrencilere servis edildiği bir sistem düşünüyor. Buna eğitim demiyoruz; olsa olsa arşivleme olur. Bazıları ise, uzaktan eğitimi YouTube üzerinden ders vermek ile kısıtlı zannediyor. Bu ise (zamanı çoktan geçmiş olan) bilenden bilmeyene nakil sisteminin teknoloji kullanımı ile daha büyük kitlelere ulaştırılması çabasıdır. Ancak bilimsel veya mesleki konferanslarda veya TED konferansları gibi popüler etkinliklerde kabul edilebilir bir yöntemdir. Çağdaş uzaktan eğitimde ise, öğrenciyi merkeze alan ve aktif öğrenmeyi destekleyen öğeler kullanılmaktadır. Çevrimiçi eğitimin birçok programda yüz yüze eğitimden daha etkili olma potansiyeli vardır.

[3] <https://twitter.com/UniArLab> (6 Nisan 2020).

[4] www.yetkingencler.com (19 Nisan 2020)

Çevrimiçi Eğitim

İyi planlanmış çevrimiçi eğitim ile kriz döneminde verilen dersler arasında sadece ülkemizde değil, dünyanın birçok üniversitesinde ciddi farklar var. Kriz döneminde eğitimi sürdürülebilmek için çabalayan üniversitelerin bu farkların farkında olması gerek. Çevrimiçi dersler planlama ve uygulama yönlerinden örgün eğitiminden çok farklıdır. Etkin bir çevrimiçi dersi tasarlamak aylar alır. Fakat dünyanın tüm üniversiteleri birkaç gün içinde yüzyüze eğitime son verip (aslında yüzyüze vermeyi planladıkları) dersleri acilen çevrimiçiye aktarmak zorunda kaldılar. Bu önlem, tabii ki kriz yönetimi ve halk sağlığı açısından doğru idi. Öğrencilerin ilk reaksiyonları da olumlu oldu, çünkü hem eğitim sürüyordu hem evde kalmak enfeksiyon riskini azaltıyordu hem de her gün trafikte saatler harcamaktan kurtuldular. Fakat öğrenciler bu acil uzaktan eğitimi birkaç hafta sonra yetersiz veya başarısız bulmaya başladılar, ki zaten bu dönem verilen eğitim ideal çevrimiçi eğitim değildi.

Araştırmalar tersini göstermesine rağmen, çevrimiçi eğitimin yüzyüze eğitimden daha az etkin olduğu inancı toplumda yaygın (Hodges, Moore, Locke, Trust ve Bond, 2020). Bir de bunun üzerine virüs nedeniyle başlatılan hazırlıksız çevrimiçi eğitim uygulamaları gelince, çevrimiçi eğitim haksız bir şekilde yargılandı. Benim kaygım, bunun sonucu olarak çevrimiçinin eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak kabulünün gecik(tiril)mesi. Yıllardır yapılan araştırmaların gösterdiği şu: Etkin çevrimiçi öğrenme için sistemli bir tasarım ve geliştirme modeli kullanılarak dikkatli bir eğitim tasarlanması gerekli. Şu anda verilen acil uzaktan eğitimde ise böyle bir tasarım yok. Ayrıca çevrimiçi öğrenme için yüzyüzeden farklı bir ekosistem, bir “öğrenci destek sistemi” oluşturulması gerek; öğrencilerin ders dışında iletişim kurabilecekleri sanal toplantılar, dersten önce izlenmesi gereken videolar, dersten sonra okunması gereken kaynaklar, ders sırasında kullanılacak oyunlar, vb. yüzyüze eğitim için kurulmuş kurumların böyle bir destek sistemi oluşturması epey zaman (en az bir yıl) alacak.

Yüzyüze eğitimde birçok farklı teknik uygulanabildiği gibi, çevrimiçi eğitim tasarımının da birçok boyutu var (Hodges et al. 2020). Örneğin dersler tümüyle veya kısmen çevrimiçi olabilir; öğretim üyesi derslerin tümüne veya bir kısmına katılabilir veya hiç katılmayabilir; dersin akış hızı öğrencilere bırakılabilir veya ders önceden belirlenmiş bir hızda ilerleyebilir; öğrenciler sadece dinleyici olabilirler, soru cevaplayıp problem çözebilirler, araştırma yapabilirler, takım çalışması yapabilirler; sınıf büyüklüğü değişebilir; ders senkron, asenkron veya ikisinin karışımı olabilir; öğrenciye geribildirim yazılım, öğretmen veya diğer öğrenciler tarafından verilebilir. İyi bir çevrimiçi dersin planlanmasında tüm bu boyutların kararlaştırılması ve bu kararlara uygun pedagojik hazırlık yapılması gerekir.

İdeal çevrimiçi eğitimi kurgularken, çağı geçmiş müfredat ve nakil odaklı eğitim yerine çağdaş eğitim prensiplerinden hareket etmek gerekir. Çağdaş eğitimde, öğrenci merkezdedir ve aktif öğrenmeyi tetikleyici uygulamalar gereklidir. Dinamikleri ve pedagojisi sınıf içi eğitimden zaten farklı olan çevrimiçi eğitimin de bu şekilde planlanması ve farklı metodların kullanılması gerekir. Bu süreçte eğitim teknolojilerinden destek alınabilir.

Çevrimiçi eğitimde öğrenciyi olabildiğince dersin içine çekmek çok önemlidir. Bunu yaparken tabii ki teknolojiyi kullanacağız ama teknolojiyi öne çıkarmayıp destek rolünde tutmamız gerek. Dersi planlarken öğretim elemanının her şeyi kendisinin anlatma tutkusunu bir kenara bırakması ve öğrencilerin kendi kendilerine keşfetmelerini sağlayacak deneyimler tasarlaması gerek. En basit kural öğretim elemanının uzun süre konuşmaması ve dersin içine olabildiğince oyunlaştırma ve etkileşim öğeleri entegre etmesi.

Etkin çevrimiçi eğitim için özel bir yazılım kullanılması gerekir. Skype, Meets, Zoom ve Google Classroom gibi (ücretli ve ücretsiz) alternatifler var. MEF Üniversitesinde 6 yıldır kullandığımız (üniversite eğitimi için geliştirilmiş popüler bir öğrenme yönetim sistemi olan) Blackboard yazılımı sayesinde öğretim elemanı, derse katılan öğrencilerin hepsini görebiliyor ve öğrenciler öğretim elemanından söz isteyip konuşabiliyorlar. Öğretim elemanı istediği zaman sınıfı gruplara bölüp takım çalışması yaptırabiliyor, istediği takımın “odasına” gidip çalışmayı izleyebiliyor, çalışma sonunda istediği takıma sunum yaptırabiliyor; aynı yüzyüze eğitimde olduğu gibi.

Bu yazılımın sağladığı sınıf içi hareketliliğin yanında, öğretim elemanı mutlaka sunumu sırasında etkileşimi sağlamak veya önemli bir konunun anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmek için Mentimeter, Kahoot, Wooclap gibi eş zamanlı oylama/sunum araçları kullanılmalıdır. Ayrıca sunumu renklendirmek (ve gençlerin alışıktığı video standartlarına çekebilmek) için görsellerin üzerinde çok çalışılması, statik görsel yerine olabildiğince animasyon kullanılması yararlı olur. Eğitim dışarıdan kaynaklar (video, oyun, makale özeti vb.) ile de zenginleştirilebilir. Öğrencilerin birbirleri ile çalışmasını sağlamak için ise Blackboard Virtual Classroom’un yanında Slack, Whatsapp, Google Drive, Padlet gibi sohbet, içerik paylaşımı ve ortak çalışma uygulamaları kullanılabilir.

Çevrimiçi eğitimde amaç içerik nakli değildir. İçerik nakli, dersten önce gönderilen malzemeler ile yapılmalı; derste daha çok örnekler, uygulamalar ve soru-cevap üzerinde durulmalı; öğrencilerin geniş katılımı hedeflenmelidir. Bu aktif öğrenme metoduna tersyüz öğrenme (*flipped learning*) deniliyor. Aslında yüzyüze eğitimi etkinleştirmek için oluşturulan bu metod, 6 yıldır MEF Üniversitesinde kullanılıyor. Çevrimiçi eğitimin de tersyüz öğrenme metodu doğrultusunda kurgulanması gereklidir.

- Umarım ilk bir aylık deneme sonunda artık anlaşılacaktır ki;
- (genel kanının aksine) çevrimiçi eğitim ucuz değil (hatta daha fazla hazırlık gerektiriyor) ve
  - öğretim elemanını devre dışı bırakmıyor; tam tersine öğretim elemanını olması gerektiği şekilde bir deneyim tasarımı olarak konumlandırıyor ve
  - yüzyüze eğitimden daha az etkin/verimli değil (iyi tasarlanırsa daha etkin/verimli olabilir).

Her programda %100 çevrimiçi eğitim uygulanamaz (örneğin mühendislik ve tıp) ama her programda kısmen çevrimiçi eğitim yapılabilir. Kanımca çevrimiçi eğitimin önündeki en önemli engel değişime direnen ve verdikleri eğitimi yeniden tasarlamaktan kaçınan öğretim elemanlarıdır.

Birkaç gün içinde ideal çevrimiçi eğitim tasarlamak mümkün olmamakla birlikte hemen çevrimiçiye geçip zaman içinde dersi geliştirmek mümkün. Örneğin Mehmet Zorlu Vakfı ve MEF Üniversitesi desteği ile 4 yıldır lise ve üniversite öğrencilerine yüzyüze verdiğimiz 21. yüzyıl yetkinlikleri farkındalık eğitimini (YetGen, yetkingenler.com) bu yıl 400 kişilik bir sınıfa verirken Covid-19 salgını Türkiye'ye geldiği anda çevrimiçiye geçtik. İlk çevrimiçi dersimiz 14 Mart'ta olduğundan, ben, misafir konuşmacılar ve asistanlar 2 günde hazırlandık. Öğrencilere hemen bir test yayını yaptık. O gün bu gündür bu eğitim tıkır tıkır yürüyor. 400 katılımcı saatlerce MEF Üniversitesi Blackboard platformu üzerinden dersler dinledi ve grup halinde atölye çalışmaları yaptılar. Öğrencilerin büyük çoğunluğu çevrimiçi sistemden memnun kaldılar. Fakat ben ideale yaklaşabilmek için bu eğitim programında daha çok gidecek yolumuz olduğunu düşünüyorum. Bence verebildiğim eğitim ancak "acil uzaktan eğitim" olarak nitelendirilebilir ve ideal çevrimiçi eğitimden epey uzakta. Tüm öğretim elemanlarının bu yolda yürümeye başlayacağını düşünüyorum. Artık direnmek anlamsız. Bu virüs ülkemizin eğitim sistemini istesek de istemesek de 21. yüzyıla sürüklüyor!

YÖK ve üniversitelerin sadece salgın sırasında günü kurtarmaya çalışmak yerine, etkin çevrimiçi eğitim konusuna zaman ve kaynak ayırmaya başlamaları gerek. Şu anda hem çağı yakalayabilmek için hem de bu kriz ile baş edebilmek için tüm yükseköğretim camiasının çevrimiçi eğitimi kucaklaması, tüm kurum ve bireylerin "yeni normale" hazırlanması gerekiyor. Gelecekte eğitim eskisi gibi olmayacak. Covid-19 ve ondan sonra gelecek salgınlar (ve yüzyüze eğitimi engelleme potansiyeline sahip başka öğeler) ile birlikte yaşamayı öğrenmemiz gerekiyor.

- **YÖK:** Eğitimi örgün veya uzaktan şeklinde keskin bir şekilde ikiye ayırmak yerine eğitimin karma veya harmanlanmış modelde (kısmen yüzyüze, kısmen çevrimiçi) verilebileceği fikrini kabullenmek gerekiyor.

- **Üniversite yöneticileri:** Bu yaz aylarında tüm üniversitelerin çevrimiçi eğitim altyapılarının güçlendirilmesi ve tüm öğretim elemanlarının çevrimiçi öğretim kapasitesinin artırılması için programlar kurgulanması gerek.
- **Öğretim elemanları:** Tüm gücümüz ile en kısa zamanda etkin çevrimiçi eğitim için gereken teknolojileri ve eğitim tekniklerini öğrenmemiz, derslerimizi yeniden tasarlamamız gerek. Kanımca ne kadar adanmış olarak çalışsak bile bu zorlu süreç 2020–2021 eğitim yılı başında bitmeyebilir.
- **Eğitim tasarımı:** Eğitim kanallarının kullanımının fakülte ve program bazında optimize edilmesi gerek. Bazı derslerin (örneğin uygulamalı laboratuvarlar) tümüyle yüzyüze yapılması gerekirken, bazıları (örneğin birçok teorik giriş dersi) tümüyle çevrimiçi yapılabilir. Kanımca derslerin büyük çoğunluğunda karma modele geçmek ve belirli bir oranda çevrimiçiden yararlanmak mümkün olacak.

Nitelikli çevrimici eğitime geçiş süreci hakkında Yükseköğretim Kalite Kurulunun (YÖKAK) hazırlayıp Mart ortasında yayınladığı "Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim ve Kalite Güvencesi Sistemi" makalesi yararlı bilgi, öneriler ve bir yol haritası içeriyor (YÖKAK, 2020). Bu makalede, nitelikli bir uzaktan eğitim sisteminin bileşenleri olarak uzaktan eğitim politikası, altyapı olanakları, erişim durumları, kullanım yeterlikleri, eğitim-öğretim süreçleri, uzman insan kaynağı, destek hizmetleri, bilgi güvenliği ve etik boyutlar sıralanıyor ve her başlık detaylandırılıyor. Bu makaleden önemli gördüğüm iki noktayı alıntılıyorum:

- *Yükseköğretim kurumlarımız uzaktan eğitimi sadece dersleri ve diğer eğitim hizmetlerini çevrimiçi ortamlara aktarılması olarak değil, bir yaklaşım ve yöntem farklılaşması olarak ele almalıdır. Bu farklılaşmanın merkezinde "Daha öğrenen merkezli, performansa dayalı ve yetkinlik temelli öğretim süreçlerini uzaktan eğitim süreçleri içerisinde nasıl gerçekleştirebiliriz?" sorusu yer almalıdır. Kurumlar, uzaktan eğitim süreçlerine katkı sağlayacak eğitim kadrolarını, yönetsel personelini, bilişim personelini bu bakışla bilinçlendirmeli, eğitmeli; öğrenenlerine bu yeni öğrenme anlayışına uyum sağlamaya yönelik eğitimler vermelidir.*
- *Uzaktan eğitimde materyal üretme sürecinde dikkat edilmesi gereken en temel unsur öğrenenin materyalle etkileşimini olabildiğince artırmaktır. Durağan, öğrenenin pasif biçimde, sadece okuduğu, izlediği ya da dinlediği materyalden çok; soru sorup cevaba göre ilerleyebilen, birden çok öğrenme yolu sunabilen, öğretimi oyunlaştırabilen vb. etkileşimli materyallere odaklanılmalıdır. Uzaktan eğitim sürecinde, yükseköğretim düzeyi için kullanılabilir öğrenen merkezli bir yöntem projeye dayalı öğrenmedir, bir diğeri ise öğrenen merkezli yaklaşım dönüştürülmüş ya da ters yüz öğrenmedir.*

Covid-19 Sonrası Yükseköğretim

Eğitmciler için en önemli konu olan çevrimiçi eğitimin yanında, yükseköğretimi salgın sonrası dünyada bir dizi değişiklik daha bekliyor. Bunlara geçmeden önce “salgın sonrası” ile ne kastettiğimi biraz açmak istiyorum. Türkiye’nin bu salgın ile baş etmede başarılı bir sınav verdiğini düşünmekle birlikte, ülkemizde fazlaca iyimser bir havanın estiğini gözlemliyorum. Sanki “normalleşme” sürecine biraz erken ve hızlıca girdik. Tüm dünyada gönüllü veya zorunlu olarak uygulanan sosyal mesafe kısıtlamaları, enfekte birey sayısının sağlık sisteminin kapasitesini aşmamasını hedefliyor fakat aynı zamanda salgının süresini de uzatıyor. Salgını artık kontrol altına almak mümkün olmadığından kitlesel bağışıklığa geçişi beklemek gerekecek gibi. Şu anda pandeminin ne zaman sona ereceği konusunda tahmin yürütmek zor fakat geçmişteki salgınların 12 ila 36 ay arasında sürdüğünü düşünürsek, bırakın yaz okulunu, 2020 güz döneminde %100 yüzyüze eğitime geçilmesini beklemek bile fazla iyimser olabilir. Ayrıca bu yeni bir virüs olduğundan, birdenbire ortadan kalkmayacak ve bağışıklığı olmayan bireyleri enfekte etmeye devam edecek. Dolayısıyla, salgın bitmiş gibi görünse bile Eylül 2020’de üniversiteleri açmak riskli olabilir. Takip edebildiğim kadarıyla, şu anda ABD ve Kanada’da hiçbir üniversite Eylül 2020’de %100 yüzyüze eğitime geçileceğini anaons etmedi (Anderson, 2020; Ries ve Wagner, 2020). Okuduğum bir yazıda tam 15 farklı senaryo değerlendiriliyor (Maloney ve Kim, 2020a). Ülkemizde benzeri bir çalışma yapıp yapılmadığını bilmiyorum, bu yazıyı benzer bir çalışmayı tetiklemeye faydası olabileceği ümidi ile burada özetliyorum.

Güz Dönemi için 15 Alternatif Model

- **Normale dönüş:** Covid-19 öncesi döneme dönüş. Yüzyüze dersler, ders dışı aktiviteler, kampüs yaşamı vb. Bu alternatifte bile geçmişten alınan ders ile öğrenme ve öğretme desteğine daha fazla önem verilecek.
- **Geç başlangıç:** Salgının biraz daha sönmesini bekleyerek akademik yıla Eylül yerine Ekim veya Kasım’da başlamak. Bazı okullar Eylül’de çevrimiçi başlayıp yüzyüze eğitim için Ekim veya Kasım’ı bekleyebilir, bazıları ise açılışlarını bir veya iki ay erteleyebilirler.
- **Güz’ü Bahar’a kaydırmak:** Güz dönemini bir veya iki ay yerine Ocak 2021’e kadar kaydırmak; hem Güz hem de Bahar dönemini biraz kısaltarak, yine epey kısaltılmış bir Yaz dönemi ile 2020-21 akademik yılını kapatmak. Tabii bu oldukça radikal bir önlem ama salgının ilerlemesine bağlı olarak bazı üniversiteler bu alternatifini değerlendiriyor.
- **Yoğun ilk yıl:** İlk yılın üniversite öğrencileri için önemini farkında olan üniversiteler, sadece birinci sınıf öğrencilerini kampüse getirerek onların kampüsteki sosyal yaşamın tüm olanaklarından faydalanmasını sağlamayı, diğer sınıfların ise çevrimiçi eğitimde olmasını planlıyorlar.

- **Sadece yüksek lisans öğrencileri:** İlk sınıf öğrencilerini kampüse getirme modeline benzer bir modelde, üniversitenin en önemli fonksiyonunun araştırma olduğunu gözönünde bulundurarak sadece lisansüstü öğrencileri ve öğretim üyelerini kampüse getirip lisans eğitimi çevrimiçi yapmak. Seçilmiş bir grubu üniversiteye getirme modeli çerçevesinde yüzyüze eğitime ihtiyaç doğrultusunda belirli bir fakültenin, programın ya da sınıfın öğrencileri de üniversiteye getirilebilir.
- **Öğrencilerin eğitime ara vermesi:** Birçok üniversitenin değişim programları, staj, proje programları ve eğitimi dondurma programları var. Okulu seyrekleştirmek için öğrencilerin bu programlara teşvik edilmesi de bir alternatif. Tabii, salgının gidişatına göre değişim programları, staj ve proje alternatifleri mümkün olmayabilir.
- **Seçilmiş müfredat:** Güz döneminde kampüsü seyreltebilmek için açılan ders sayısını azaltmak; bölümün çekirdek derslerinin veya en popüler derslerinin açılması, az sayıda öğrencinin kaydolduğu dersleri Güz’de açmamak, kısmen çevrimiçi verilebilecek dersleri açmak ve bunun dışındaki dersleri sadece çevrimiçi açmak.
- **Bölünmüş müfredat:** Bu alternatifte dersler okulda veya çevrimiçi olarak ikiye bölünüyor. Seyreltilmiş kampüste okulda kaç öğrenci olabileceğine karar verildikten sonra, okula gelebilen öğrenciler iki formatta da ders alabiliyorlar. Bu modelde kampüse gelenlerin bile belirli sayıda dersi çevrimiçi almasını sağlayarak okula dönebilecek öğrenci sayısını artırmak mümkün olabilir. Bu model hem öğretim elemanlarının yükünü azaltma, hem ders seçimi sürecini basitleştirme avantajına sahip ve okulda yüzyüze verilebilecek ders sayısını da olabilecek en üst düzeye taşıyabilir.
- **Blok plan:** Bu modelde öğrenciler 3 hafta boyunca sadece bir ders alıyorlar ve bir dönemde 5 dersi tamamlayabiliyorlar. Bu modelin hem pedagojik avantajları olabilir (öğrenciler bir tek derse odaklanıyorlar) hem de salgının yeniden parlama durumunda sadece bir dersi feda ederek farklı bir modele geçmek mümkün olabilir.
- **Modüler plan:** Tüm eğitim sistemini yeniden düşünmeye zorlayan blok planın daha az radikal bir versiyonu olan modüler planda, dönem ikiye (veya üçe) bölünebiliyor ve öğrenciler her bölümde yarım (veya üçte bir) uzunlukta beşer ders alıyorlar. Buna “dönemcik” modeli de diyebiliriz. Tabii dönem boyu alınan bir proje dersi ile her modülde 3 veya 4 dersin alındığı modüler eğitim de birleştirilebilir.
- **Yurtlarda öğretim:** KGI Minerva Okulları modelinde olduğu gibi öğrenciler (seyreltilmiş) yurtlara dönüyorlar ve tüm dersleri çevrimiçi alıyorlar. Bu modelin avantajı, öğrencilerin kulüp ve spor etkinliklerini sürdürebilmeleri. Ayrıca bu modelde salgının gidişatına göre yurtlarda yaşayan

öğrenciler ile öğretim elemanları arasında kontrollü yüzyüze görüşmeler de mümkün olabilir.

- **Düşük ikamet modeli:** Bu modelde, öğrenciler kısa bir süreliğine (bir veya iki hafta) kampüse gelip dönemin kalanını çevrimiçi eğitim ile geçiriyorlar. Dönem içinde farklı haftalarda farklı fakültelerin öğrencilerini kampüse getirerek her öğrenciye bir-iki hafta yüzyüze eğitim fırsatı vermek mümkün olabilir. Böylece her öğrenci kampüs yaşamını deneyimleyebilir ve derslerin çevrimiçi eğitime uygun olmayan bölümleri (örneğin laboratuvarlar) yüzyüze işlenebilir. Birbirlerini yüzyüze eğitimde tanıyan öğrencilerin çevrimiçi performansı da daha iyi olabilir.
- **Karma-esnek model:** Öğrencilerin en çok tercih edeceği, fakat öğretim üyelerinin en çok zorlanacağı bu modelde her ders hem yüzyüze hem de çevrimiçi olarak veriliyor. Öğrenciler bilgi ve beklentilerine göre ister kampüse geliyor, ister dersi evlerinden alıyorlar. Böylece seyreltilmiş kampüs mümkün hale geliyor. Öğretim elemanının dersi canlı yayınlanıyor, fakat dersten sonra çevrimiçi eğitim prensipleri doğrultusunda ek modüller oluşturması gerek. Bu modülde daha fazla asistan gerekebilir.
- **Harmanlanmış küçük grup (modifiye tutoryel) modeli:** Bu modelde öğrenciler çevrimiçi bir dersten sonra sosyal mesafeyi koruyarak küçük gruplar halinde öğretim üyesi ve asistanlar ile bir araya gelirler. Örneğin haftada 3 saat ders yerine 1.5 saatlik bir çevrimiçi dersten sonra birkaç grup ile 1.5 saatlik görüşmeler yapılabilir. Bu modelde öğrencilerin talebine bağlı olarak öğretim üyelerinin ders için ayırdığı süre artabilir.
- **Tam çevrimiçi model:** Öğrenciler kampüse gelmez ve tüm dersler çevrimiçi olarak yapılır. Bu dönemde verilen acil uzaktan eğitim deneyimleri ışığında çevrimiçi eğitim deneyimi zenginleştirilebilir. Bu modelde ders dışı etkinliklerin de çevrimiçi yapılması gerekir.

Bu modellerin arasında benzerlikler ve örtüşmeler var. Tüm üniversitelerin aynı modeli kullanma olasılığı oldukça düşük. Salgının gelişimine göre her üniversite kendi şartlarına göre bir tercih yapacak ve belki yeni (karma) modeller ortaya çıkacak belki de farklı dönemlerde farklı modeller kullanılacak. Hemen tüm modellerin ortak noktası öğretim üyelerinin daha fazla efor sarfetmesi gerekliliği: çevrimiçi eğitim kapasitelerini artırmaları, esnek modellere uyabilmeleri. Bunun sonucu olarak eğer öğretim elemanlarının ders yükleri hafifletilmezse kurumların araştırma çıktıları azalacaktır. Ayrıca her senaryo için, öğretim elemanları ve öğrenciler için daha güçlü bir (eğitim teknolojileri, lojistik, psikolojik) destek sisteminin kurulması gerekecektir.

Hangi okulun hangi modeli seçeceğini bilmiyoruz, fakat farklı okulların farklı modeller kullanacağını beklemek hatalı olmaz. Ülkemizdeki kısıtlayıcı merkezi regülasyonun salgın

sonrası süreçte ülkedeki tüm üniversitelerin tek bir modele zorlanmasının pek iyi bir çözüm oluşturacağını düşünmüyorum. Daha önce belirttiğim gibi, üniversitelerimize kısmi otonomi verilmesi eğitim çıktısına üstün katkı sağlayacaktır.

Diğer Değişimler: Seyreltilmiş Kampüs

Bu salgın tümüyle bittikten sonra bile, eğitim kurumlarının salgın öncesi yaşama dönmelerini mümkün görmüyorum. Salgının ikinci fazı gelebilir, Covid-19 etkeni virüs mutasyona uğrayıp geri gelebilir ya da başka bir virüs salgını olabilir. Artık sosyal mesafe kuralı yaşamımıza bir daha çıkmamak üzere girdi. Yurtdışı yayınlardan takip ettiğim kadarı ile tüm sistemin yeniden düşünülmesi gerekecek (Young, 2020). Dünyanın ileri gelen üniversitelerinde uygulanmasını beklediğim önlemler şunlar:

- Üniversite tanıtımları çevrimiçiye taşınacak
- Oryantasyon kısmen çevrimiçi kısmen de küçük gruplar halinde yapılacak
- Yurt odaları tek kişiliğe çevrilecek
- Ortak kullanıma açık banyo ve tuvaletlerin sayısı artırılacak
- Yemekhane veya kafeterya yerine tek öğünlük paketlenmiş yemeklerin dağıtıldığı noktalar olacak
- Okullarda sürekli maske dağıtılacak ve takılacak
- Girişlerde ateş ölçümü ve dezenfeksiyon yapılacak
- Öğrenciler yanyana veya arka arkaya oturamayacaklarından sınıflarda sınıf kapasitesinin en fazla dörtte biri kadar öğrenci olabilecek
- Dersliklerin ve laboratuvarların yenilenmesi gerekecek
- Yüzyüze yapılması gereken eğitimlerin küçük gruplara en az dört defa tekrarlanması gerekecek
- Eğitimi destekleyen araştırma görevlilerinin ve asistanların önemi ve sayısı artacak,
- Çevrimiçi eğitim ve tersyüz eğitim (*flipped learning*) uygulamaları artacak
- Belki de eğitime en büyük darbe, öğrencilerin ders dışında yetkinliklerini geliştirebildikleri öğrenci kulüpleri ve spor takımları etkinlikleri ile yüzyüze staj ve yarı zamanlı çalışma olanaklarının azalması olacak

Yukarıda sözünü ettiğim harmanlanmış eğitime geçilmesi ile birlikte, iyi bir koordinasyon ile örneğin 30.000 kişilik bir kampüste günlük öğrenci sayısı 6000 ile kısıtlanabilecek ve sosyal mesafe uygulaması mümkün hale gelecektir. Umuyorum ülkemizde bu tür bir çalışma yapılmaktadır. Korkum “geldi geçti” inancı ile bu tür bir çalışmanın göz ardı edilmesidir. Kanımca geleceğin kampüsü seyreltilmiş bir kampüs olacak. Hatta Inside HigherEd, bu konuda bir kitap çalışmasına başladı bile (Maloney ve Kim, 2020b).

Finansal Taraf: Gelirler Azalırken Giderler Artıyor

Bu dönemde üniversitelerin yan gelirleri (kampüsteki işletmelerden alınan kiralar, yurt gelirleri, kafeterya ve servis gelirleri, etkinlik gelirleri vb.) neredeyse sıfırlandığı gibi, çevrimiçi eğitim için gereken acil yatırımlar ve yazın yapılması beklenen telafi eğitimleri nedeniyle bütçelenen giderlerde de artışlar görüldü (Bothwell, 2020). Tasarruflar ise tüm maaşlar ödenmeye devam edildiğinden, elektrik ve su paraları ile kısıtlı kaldı. ABD’de bazı büyük üniversiteler 100 milyon dolar civarında bütçe açıkları yaşadı. ABD, üniversiteleri için 14 milyar dolarlık bir destek paketi açıkladı fakat üniversite yöneticileri önümüzdeki dönemde oluşacak yabancı öğrenci gelir kayıplarını da göz önüne alarak 50 milyarlık bir pakete ihtiyaçları olduğunu belirttiler (Binkley ve Amy, 2020; Green, 2020). İngiltere hükümeti ise üniversiteleri için 2 milyar sterlinlik bir destek paketi hazırlıyor (Coughlan, 2020). Kanada hükümeti ise üniversite öğrencilerini desteklemek için 9 milyar dolarlık bir paket açıkladı (Samson, 2020).

Öğrencilerin %92’sinin devlet yükseköğrenim kurumlarında kayıtlı olduğu Türkiye’de ise üniversiteler için bir destek paketi açıklanmasını bir kenara bırakalım, salgın öncesi hazırlanmış olan son kanun değişikliği ile vakıf üniversitelerinin bütçeleri bir darbe daha yedi. Vakıf üniversiteleri hem gelirlerinin %2’lik bir kısmını bir “kara gün fonuna” yatırmak zorundalar, hem de tam burslu öğrenci oranı %10’dan %15’e çıkarıldı. Birçok vakıf üniversitesinin son yıllardaki ortalama bursluluk oranı %50 civarında olduğundan, %5’lik bir tam burslu kontenjanı artışının toplam gelire (olumsuz) etkisi %10 civarında olacak. Son kanun değişikliği ile zaten alınması neredeyse imkansız olan devlet desteğinin sözü bile kanundan çıkartıldı. Ayrıca, birkaç ay önce alınan izahı zor bir karar ile birçok aile için önemli bir fırsat olan %75 burs kategorisi elimine edilmiş olduğundan, birçok vakıf üniversitesi, orta gelirli öğrencilerin eğitime ulaşabilmeleri için ek burslar verecek ve bu da vakıfların gelirini düşürecek. Bunların yanında, YÖK bazı bölümlerde kadroda olması gereken tam zamanlı öğretim üyesi sayılarını da artırdı. Özetle, Covid-19 salgını etkisini bir yana bıraksak bile vakıfların gelirleri aşağıya çekilirken giderleri arttırıldı.

Yukarıda da özetlediğim gibi dünyanın birçok üniversitesi 2020–2021 akademik yılı için farklı senaryolar üzerinde çalışıyor. Hem yerli hem de yabancı öğrenci kayıtlarının düşmesi bekleniyor (Hartocollis, 2020). Bunun yanında, sosyal mesafeyi uygulayabilmek için kampüslerde bir dizi fiziksel değişikliklerin yapılması (yurtların, yemekhanelerin seyreltilmesi, sınıf ve laboratuvarların yeniden tasarlanması vb.) planlanıyor. Ayrıca, birçok senaryoda harmanlanmış (yani yüzyüze ile çevrimçinin birlikte kullanıldığı) eğitim modeli üzerinde duruluyor. Çevrimiçi

eğitimin etkin verilebilmesi için öğretim elemanlarının ciddi bir eğitimin geçmesi ve derslerini yeniden tasarlamaları gerekecek. Üniversiteler hem teknolojik altyapıya hem de eğitim teknolojisi uzmanlarına daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalacaklar. Özetle, yükseköğretim sektörü azalan gelir ve artan giderler açmazı ile karşı karşıya kalmaya devam edecek. ABD’de yüzlerce üniversitenin kapanma ihtimali var (Galloway, 2020). Türkiye’de ise bu finansal açmazın sözü bile edilmiyor. Vakıf üniversitelerimiz için gerçekten “kış yaklaşıyor”.

Sonuç

Covid-19 tüm sektörleri etkiliyor; bundan sonra birçok sektör yeni normalini tanımlamak zorunda. En çok etkilenen sektörlerden birisi de yükseköğretim sektörü olacak. Kanımca, bu salgın tüm dünyada çağdışı kalmış olan eğitim sisteminin evrilmesi için iyi bir fırsat. Yükseköğretim sisteminin bir kısmı bu salgının sonrasını göremeyecek, kalanı ise salgından eskisinden daha sağlıklı çıkacak. Ülkemizin yükseköğretiminin bu salgından ne kadar etkileneceğini ve geleceğinin nasıl olacağını bu dönemde alınan kararlar belirleyecek. Hepimize çok önemli görevler düşüyor. Doğru adımlar atarsak, ülkemiz yöresel yükseköğretim merkezi olabilir. Yanlış adımlar atarsak, eğitimde üçüncü dünya ülkesi olma yoluna gireriz. Umarım karar vericiler doğru kararlar verirler.

Kaynaklar

- Anderson, N. (2020, 23 Nisan). College students want answers about fall, but schools may not have them for months. *The Washington Post*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.washingtonpost.com/local/education/will-colleges-reopen-in-the-fall-coronavirus-crisis-offers-only-hazy-scenarios/2020/04/22/a124edae-83d3-11ea-ae26-989cfce1c7c7_story.html> adresinden erişildi.
- Binkley, C., & Amy, J. (2020, 7 Nisan). Financial hits pile up for colleges as some fight to survive. *AP News*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://apnews.com/673bffda00bf522153c15e6e0373d5>> adresinden erişildi.
- Bothwell, E. (2020, 19 Mart). Coronavirus could be ‘make or break’ for universities’ finances. *Times Higher Education*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.timeshighereducation.com/news/coronavirus-could-be-make-or-break-universities-finances>> adresinden erişildi.
- Coughlan, S. (2020, 10 Nisan). Coronavirus: Universities warn of going bust without emergency funds. *BBC*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.bbc.com/news/education-52237664>> adresinden erişildi.
- Galloway, S. (2020, 6 Nisan). How Covid-19 is accelerating the disruption of higher education. An industry projected to register \$10 trillion by 2030 may see the future happen faster. *Marker*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://marker.medium.com/the-pandemic-will-reshape-higher-education-c8d3a1a52be8>> adresinden erişildi.
- Green, E. L. (2020, 15 Nisan). Colleges get Billions in Coronavirus relief, but say deal falls short of needs. *New York Times*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.nytimes.com/2020/03/25/us/politics/colleges-universities-coronavirus.html>> adresinden erişildi.

- Hartocollis, A. (2020, 15 Nisan). After Coronavirus, colleges worry: Will students come back? *New York Times*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.nytimes.com/2020/04/15/us/coronavirus-colleges-universities-admissions.html>> adresinden erişildi.
- Hodges, C. B., Moore, S., Locke, B. B., Trust, T., & Bond, M. A. (2020, 27 Mart). The difference between emergency remote teaching and online learning. *EDUCAUSE Review*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>> adresinden erişildi.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020, 18 Mayıs). Yeni tip Koronavirüs pandemi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, doi:10.2399/yod.20.730688
- Maloney, E. J., & Kim, J. (2020a, 22 Nisan). 15 fall scenarios. Higher education in a time of social distancing. *Inside HigherEd*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.insidehighered.com/digital-learning/blogs/learning-innovation/15-fall-scenarios>> adresinden erişildi.
- Maloney, E. J., & Kim, J. (2020b, 15 Nisan). The low-density university. Our next book. *Inside HigherEd*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.insidehighered.com/digital-learning/blogs/learning-innovation/low-density-university?_ga=2.243383942.2013301639.1587743382-1097530607.1584406191> adresinden erişildi.
- Ries, B., & Wagner, M. (2020, 15 Nisan). Universities begin considering the possibility of canceling in-person classes until 2021. *cnn.com*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://edition.cnn.com/2020/04/14/us/university-may-cancel-classes-fall-2021-trnd/index.html?utm_medium=social&utm_content=2020-04-14T20%3A00%3A35&utm_term=link&utm_source=fbCNN&fbclid=IwAR16ShhYeKWcOoEB3mDsH09-AyBsBNPStzxjX-zEDmnBgMndQdVg2YnIH08> adresinden erişildi.
- Samson, N. (2020, 22 Nisan). Federal government announces \$9B financial relief package for students. *University Affairs*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://www.universityaffairs.ca/news/news-article/federal-government-announces-9b-financial-relief-package-for-students/>> adresinden erişildi.
- Wikipedia (2020a, 7 Mayıs). *Distance education*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://en.wikipedia.org/wiki/Distance_education> adresinden erişildi.
- Wikipedia (2020b, 7 Mayıs). *Impact of the COVID-19 pandemic on education*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_2019%E2%80%9320_coronavirus_pandemic_on_education> adresinden erişildi.
- Young, L. (2020, 10 Nisan). What happens in September? Prepare yourselves for 'Social Distancing U'. *University Affairs*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.universityaffairs.ca/opinion/in-my-opinion/what-happens-in-september-prepare-yourselfes-for-social-distancing-u/?fbclid=IwAR2pedh74_PtVlabW6S8WlxjZVVeYv51Ah0J7HDGVx3NhNSOIScZfVHMj0> adresinden erişildi.
- YÖKAK (2020). *Yükseköğretimde uzaktan eğitim ve kalite güvencesi sistemi*. 7 Mayıs 2020 tarihinde <<https://portal.yokak.gov.tr/makale/uzaktan-egitim-ve-kalite-guvence-sistemi/>> adresinden erişildi.

Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır. / This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.